

ЕКОНОМІКА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Викладач: доктор економічних наук,
професор кафедри національної економіки та фінансів
Лойко Валерія Вікторівна

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ, ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

- ▶ Основні питання.
- ▶ 1. Сутність поняття «нематеріальні активи».
- ▶ 2. Класифікація нематеріальних активів.
- ▶ 3. Облік та контроль нематеріальних активів на підприємстві.

1. Сутність поняття «нематеріальні активи».

- ▶ **Нематеріальні активи** - це немонетарні активи, які не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам. (П(С)БО 8).
- ▶ **Немонетарні активи** - активи, крім грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або визначеній) сумі грошей. (П(С)БО 19).
- ▶ **Активи** - ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигід у майбутньому.

1. Сутність поняття «нематеріальні активи».

- ▶ Нематеріальні ресурси - це складова частина потенціалу підприємства, здатна забезпечувати економічну користь протягом відносно тривалого періоду. Відмінними рисами цих ресурсів є брак матеріальної основи здобування доходів та невизначеність розмірів майбутнього прибутку від їхнього використання.
- ▶ Поняття "нематеріальні ресурси" використовується для характеристики сукупності об'єктів інтелектуальної власності.

2. Класифікація нематеріальних активів.

- ▶ Всі нематеріальні активи поділяються на 3 групи:
 - ▶ а) об'єкти права інтелектуальній власності;
 - ▶ б) об'єкти права на користування природними ресурсами;
 - ▶ в) об'єкти права на використання економічних, організаційних та інших переваг.

2. Класифікація нематеріальних активів.

- ▶ До нематеріальних активів - об'єктів права інтелектуальної власності відносяться:
- ▶ а) **право власності на винахід.** Об'єктом винаходу можуть бути: продукт (пристосування, речовина, мікроорганізм, культура рослин і тварин), спосіб. Право власності на винахід підтверджується патентом.
- ▶ б) **право власності на корисну модель.** Об'єктом корисної моделі може бути конструктивне виготовлення пристосування. Право власності на корисну модель підтверджується патентом.
- ▶ в) **право власності на промисловий зразок.** Об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок, забарвлення чи їх поєднання, які визначають зовнішній вид промислового виробу. Право власності на промисловий зразок підтверджується патентом.

2. Класифікація нематеріальних активів.

- ▶ г) право власності на знаки для товарів і послуг. Об'єктом права власності на знак можуть бути словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення чи їх комбінації, виконані в будь-якому кольорі. Право власності на знаки для товарів і послуг підтверджується свідоцтвом.
- ▶ д) право власності на сорти рослин - це право власності на сорти, яке підтверджується патентом. перелік родів і видів рослин на сорти яких видаються патенти, визначається кабінетом міністрів України.
- ▶ е) право власності на фірмове найменування - це права і обов'язки юридичної особи, пов'язані з використанням фірмового найменування. Права і обов'язки визначаються діючим законодавством. Фірмове найменування підприємства фіксується в його установчих документах.

2. Класифікація нематеріальних активів.

- ▶ **є) право власності на програми для ПЕОМ** - це право на опублікування, розмноження, розповсюдження і інші дії по введенню в господарський оборот сукупних даних і команд, які призначені для функціонування ПЕОМ і інших комп'ютерних пристосувань з метою одержання певного результату.
- ▶ **ж) право власності на базу даних** - це право на опублікування, розмноження, розповсюдження і інші дії по введенню в господарський обіг сукупності даних (статей, розрахунків), систематизованих для пошуку і обробки інформації.
- ▶ **з) право власності на науково-технічну інформацію.** Об'єктом науково-технічної інформації можуть бути результати науково-технічних, виробничих робіт, і іншої науково-технічної діяльності, які зафіксовані в формі, здатній забезпечити їх розмноження, використання і розповсюдження.

2. Класифікація нематеріальних активів.

- ▶ До нематеріальних активів - об'єктів користування прав природними ресурсами відносяться:
- ▶ а) право на використання земельної ділянки - це право може бути закріплене у відповідному договорі чи підтверджується патентом на право оренди земляної ділянки.
- ▶ б) право користування надрами - це право на розробку корисних копалин. Може підтверджуватися відповідною ліцензією.
- ▶ в) право на користування геологічною та іншою інформацією про природне середовище - це право користування геологічною і іншою інформацією про стан і можливості господарського застосування елементів природного середовища. Така інформація є в картах, звітах та інших матеріалах.
- ▶ г) право на використання інших ресурсів природного середовища - це право використання водних, біологічних чи інших ресурсів, яке будь яким чином впливає на рівень екологічної безпеки життєдіяльності підприємства, населеного пункту тощо.

2. Класифікація нематеріальних активів.

- ▶ До нематеріальних активів - об'єктів права на використання економічних, організаційних та інших переваг відносяться:
 - ▶ а) економічні переваги від використання монопольного положення на ринку. Факт монопольного планування на ринку виробництва товарів і здійснення послуг визначається Антимонопольним комітетом України.
 - ▶ б) право на використання економічних та інших привілеїв - це право на податкові, господарські та інші привілеї. Визначається на підставі документів, яке підтверджують дане право. Право на користування податковими привілеями визначається на основі інформації податкової інспекції.
 - ▶ в) гудвіл (ділова репутація) - комплекс заходів, спрямований на збільшення прибутку підприємства без відповідного збільшення активних операцій, включаючи використання кращих управлінських заходів, нові технології тощо. Ця різновидність нематеріальних активів виникає при продажу підприємства на конкурсній основі і визначається як різниця між номінальною вартістю підприємства (його балансовою вартістю) і ринковою ціною. Гудвіл може бути як позитивним так і негативним.

2. Класифікація нематеріальних активів.

- ▶ г) франчайзинг. Поняття франчайзинг походить від французького слова *franchir* - привілеї, та означає сукупність відносин, які пов'язані з надаванням одним підприємством іншому деяких привілеїв, конкурентних переваг, прав за плату.
- ▶ Під франчайзингом розуміють договір, по якому одна сторона - власник виняткових майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності - франчайзер передає незалежному підприємцю або підприємству - франчайзі право використовувати ці нематеріальні активи у своєї діяльності за плату.
- ▶ Використовуючи відому марку або бренд, франчайзі виробляє або розповсюджує товари під даною маркою.
- ▶ Договір франчайзингу відрізняється від ліцензійного договору тим, що використання торгової марки або бренду можливо лише за умови дотримання всіх вимог франчайзера щодо якості товарів та послуг, методів організації та ведення бізнесу, оформлення торгових приміщень тощо.

2. Класифікація нематеріальних активів.

- ▶ В світовій практиці розрізняють три основних форми франчайзингу:
- ▶ - **товарний франчайзинг**, при якому франчайзі набувають виняткове право розповсюджувати товар франчайзера у визначеному регіоні. Ця система отримала назву пільгового підприємництва, тому що франчайзі набувають пільгове право на продаж товарів визначеної марки;
- ▶ - **виробничий франчайзинг**, за договором по якому надаються права не тільки використання торгової марки, але і визначених технологій виробництва (ноу-хау);
- ▶ - **франчайзинг бізнес-формату**, при якому надаються права тільки на використання торгової марки (знаку обслуговування) та стандарти якості послуг, які надаються.

3. Облік та контроль нематеріальних активів на підприємстві.

- ▶ **Надходження і оприбутковування** любого об'єкту нематеріального активу на підприємство повинно бути оформлено відповідним первинним документом, в якому даються: детальна характеристика об'єкту, його вартість, термін використання, норма зносу, підрозділ, де буде використовуватися об'єкт, реквізити документу, який підтверджує право власності на даний об'єкт.
- ▶ **Первісна вартість придбаного нематеріального активу складається** з ціни (вартості) придбання (крім отриманих торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням нематеріальних активів в стан можливості їх використання в запланованих цілях.

3. Облік та контроль нематеріальних активів на підприємстві.

- ▶ **Метод амортизації нематеріального активу** обирається підприємством самостійно, виходячи з умов отримання майбутніх економічних вигід. Якщо такі умови визначити неможливо, амортизація нараховується із застосуванням прямолінійного методу.
- ▶ **Накопичена амортизація нематеріальних активів** - сума амортизації об'єкта нематеріальних активів з початку його корисного використання.